

УДК 378.011.3-051:[37.015.31:17.022.1-053.4]

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА» ДО ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Химич Н.Є.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди

У статті розглядається сутність процесу духовно-морального виховання особистості, обґрунтовується необхідність підготовки майбутніх педагогів до його здійснення. Подано фрагмент програми спецкурсу з підготовки магістрів до духовно-морального виховання дітей дошкільного віку. Окреслено шляхи реалізації роботи зі студентами у даному напрямку.

Ключові слова: духовність, моральність, духовно-моральне виховання дошкільників, духовно-моральний потенціал, професійне становлення, християнська мораль, внутрішня Людина.

Постановка проблеми. Прогресивним явищем в сучасній освітній системі є усвідомлення значною частиною педагогів того, що позитивні зміни в освіті настануть лише тоді, коли зміниться мораль. Нині взято курс на перехід від знаннєвого підходу до компетентнісного, а це, на думку міністра Л. Гриневич, неможливо без духовно-моральних цінностей і якостей.

Духовно-моральні якості є важливими для професійної діяльності педагога. Однак вони не виникають самі собою, їх потрібно плекати. Не те має вагу, які саме якості переважають в той чи інший момент, ніхто зразу не стає професіоналом. Важливо, яким чином ці якості досягаються і реалізуються: зовнішнім шляхом, чи внутрішнім, глибинним, основу якого складає інтелектуальний, загальнокультурний та моральний потенціал, що реалізується на засадах Істини, Добра, Краси. Істина – це суть, зерно духовності. Її пізнання розширює свідомість, збагачує внутрішній світ, її сенс – служіння високому, вищій меті, де діє перевага духовного над матеріальним. Краса – протидія потворному, емоційно-ціннісна форма вираження власних переживань, свого ставлення до світу; проявляється в культурі педагогічної діяльності. Добро є основою, стрижнем духовності, її моральною опорою. Ш. Амонашвілі, застерігаючи від бездуховного інтелектуалізму, який, на жаль, має місце в сучасному суспільстві, попереджає, що не можна давати знання молодому поколінню, не закладаючи духовно-моральне підґрунтя цих знань, бо гальмуватиметься особистісне становлення: «Не можна давати знання, не даючи духовність і моральність своїм вихованцям» [1, с. 12]. Освіта, як стверджує вчений, нічого не варта без виховного спрямування, яке має проходити через серце вчителя, вихователя. Тому істинна професійна реалізація педагога полягає не в традиційній передачі знань, умінь і навичок своїм підопічним, а в тому, щоб залишити в них частинку своєї душі, посіяти такі духовні зерна, які в майбутньому дадуть плідний урожай.

Справжній педагог, на думку Ш. Амонашвілі, – це людина благородна, яка має міцну духовно-моральну опору. Це творча, натхненна особистість, яка має глибокі знання, широкий кругозір, добре серце, щирю душу, постійно знаходиться «в атмосфері багатого, цікавого, різностороннього духовного життя» [4, с. 489]. Такий педагог здатний пробудити у своїх підопічних потяг до знань, повагу до науки, культури, осві-

ти, прагне прищепити душевність і людяність своїм вихованцям. Він матиме позитивний вплив на своїх підопічних лише тоді, коли постійно вкладатиме у них «частину своїх духовних сил» [4, с. 59], адже духовність виховується духовністю. Отож незмінно істинними залишаються слова К. Ушинського: «У вихованні все повинно ґрунтуватися на особистості вихователя, тому що виховна сила виливається лише з живого джерела людської особистості. Жодні статuti і програми, жоден штучний організм закладу, як би хитро він не був придуманий, не може замінити особистості у справі виховання... Без особистого безпосереднього впливу вихователя на вихованця справжнє виховання, що проникає в характер, неможливе. Лише особистість може впливати на розвиток і визначення особистості, лише характером можна утворювати характер» [6, с. 63-64].

На жаль, проблема сучасного виховання полягає у його спрямованості на формування людини зовні (кар'єра, статки, зовнішній вигляд, популярність тощо), а також у відсутності ціннісних орієнтацій. «Ми розучилися будувати внутрішній світ людини» [7, с. 149-150], тому «душі сучасного молодого покоління розорені, спустошені та перевернуті» [7, с. 150]. Поширення такого ганебного явища недопустиме. Протистояти йому може лише системне духовно-моральне виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічних досліджень свідчить, що в особистісному розвитку пріоритетною є духовно-моральна складова. Розглядаючи сутність категорій «моральність» і «духовність» варто зазначити, що це не тотожні поняття, хоч часто в соціально-гуманітарних науках вони отожднюються. Так Т. Тюріна зазначає, що моральність людини і її духовність – це різні рівні розвитку людської істоти: «Моральність передбачає орієнтацію людини, в першу чергу, на суспільно-історичні норми та цінності, на конкретні оцінки інших, спільноти. Важливе завдання морального виховання – навчити жити людину серед людей, притримуючись певних норм і правил, що прийняті у даному суспільстві, тобто адаптувати її до соціуму. Духовність – це здатність людини бути вільною, незалежною, самостійною. Розуміючи відносність моральних критеріїв, що діють у суспільстві, високодуховна людина приймає рішення, виходячи із вищого розуміння добра, блага, істини, орієнтуючись на своє Вище Духовне «Я», усвідомлення призначення і сенсу свого

життя» [5, с. 133]. Духовність – це той внутрішній фундамент людини, який відрізняє її як індивідуальність, виражаючи творчу спрямованість особистості, її інтереси, потреби, прагнення, переконання. Реалізація духовного потенціалу особи – це завжди служіння високому на засадах Істини, Добра, Краси.

Під духовно-моральним вихованням слід розуміти виховання поглядів, переконань, особистої спрямованості, духовно-моральних якостей, що надають вищого змісту думкам і вчинкам людини.

Сучасні вчені (А. Богуш, В. Жуковський, О. Огірко, В. Оржеховська, Т. Саннікова, І. Сіданіч, О. Сухомлинська, Т. Тхоржевська та ін.), спираючись на досвід класиків педагогічної думки (Г. Ващенко, В. Зеньковського, І. Огієнка, К. Ушинського, С. Русової та ін.), доводять, що підвищенню якості духовно-морального виховання дітей і молоді значно сприяє застосування християнських морально-етичних цінностей у навчально-виховному просторі України. Християнські цінності нині, за переконанням О. Сухомлинської, припинили ототожнюватися лише з релігією і «почали сприйматися як універсальні моральні настанови... християнської цивілізації в культурологічному її вимірі, набули абсолютного, загальнолюдського характеру. Зараз вони є невід'ємною складовою сучасної культури і так чи інакше впливають на життя кожної людини й суспільства в цілому, незалежно від того, яку світоглядну позицію відстоюють їхні носії – секуляритивну (світську) чи релігійну» [3, 5].

Результати досліджень свідчать, що позитивним явищем сучасної освіти є те, що в новій системі цінностей, яка формується у молодого покоління, чільне місце посідають ідеї християнства. Саме на них має будуватися системне духовно-моральне виховання дітей і молоді в українському суспільстві. Тому сьогодні у багатьох освітніх установах успішно викладаються факультативні курси духовно-морального спрямування: «Християнська етика», «Етика: духовні засади», «Християнська етика в українській культурі» тощо. Вони мають великий вплив на виховання характеру та поведінки підростаючого покоління.

А. Богуш зазначає, що духовно-моральне виховання повинне починатися з раннього дитинства, коли дитяча душа надзвичайно ніжна, тендітна, чутлива. «Дитяче серце надзвичайно сприятливе до всього. Воно м'яке, наче віск, на якому відображається відбиток притиснутої до нього печатки» [2, с. 16]. «Від того, яким дитині відкриється світ, залежатиме її майбутнє духовне зростання» [2, с. 7]. Вчена виділяє три шляхи духовно-морального виховання дітей дошкільного віку: в сім'ї, у недільних школах та в дошкільних навчальних закладах.

Тому існує потреба у підвищенні якості підготовки педагогів, здатних працювати у даному напрямку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Духовно-моральне виховання зростаючої особистості – це глибинний процес, який не допускає фальші й формалізму. Однак у роботі з дітьми дошкільного віку подібні явища спостерігаються доволі часто. Змістове наповнення заходів з духовно-морального виховання, які організуються в дошкільних навчальних за-

кладах, часто не відповідає їхній назві, а окремі псевдонауковці замість ґрунтовних виступів з даної проблематики на науково-практичних семінарах для вихователів-методистів займаються переважно рекламою своєї друкованої продукції. У педагогічному середовищі процвітає лицемірство, показуха і підміна понять. Робота педагогів з дітьми гальмується чиновниками від освіти та некомпетентним керівництвом на місцях. Складається враження, що ми залишилися у минулому столітті. І доки не вимре цей освітній баласт, прогресивних змін годі й чекати. Тому потрібно готувати свідомість молодих педагогів до роботи на засадах не нормативної моралі, яка звернена переважно до розуму, а до нової, духовної, яка звернена до душі людини. А для цього необхідно збагачувати особистий духовний потенціал. З огляду на вище зазначене можна констатувати, що існує необхідність ґрунтовних розробок курсів духовно-морального спрямування у системі підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми.

Метою статті є: розкрити необхідність підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта» до духовно-морального виховання дітей дошкільного віку, ознайомити зі спецкурсом, спрямованим на професійне становлення майбутніх вихователів та реалізацію духовного потенціалу особистості.

Виклад основного матеріалу. Оскільки духовність – це те головне, що становить фундамент людини, а духовно-моральна складова є стрижневою у духовній структурі особистості, необхідно при підготовці студентів до майбутньої педагогічної діяльності сконцентрувати увагу не на зовнішній стороні, а на розбудові внутрішнього потенціалу, плеканні внутрішньої Людини, розкриваючи багатство досягнень людського духу. Цьому сприяють спецкурси, включені до системи професійної підготовки майбутніх фахівців. Так на бакалавраті спеціальності «Дошкільна освіта» ДВНЗ «ПХДПУ імені Григорія Сковороди» читається спецкурс «Виховання особистості на засадах християнської моралі», який успішно засвоюють студенти. У процесі роботи над спецкурсом майбутні педагоги усвідомлюють важливість духовно-морального виховання підростаючого покоління через прилучення до християнської духовної традиції, починаючи з дошкільного дитинства. Спецкурс зорієнтований переважно на духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку в сім'ї.

З огляду на актуальність окресленої проблеми та необхідність розширення поля реалізації духовно-морального потенціалу особистості у 2016 році для студентів магістратури розроблено новий спецкурс, який більш детально зорієнтований на систему освітньо-виховної роботи дошкільного навчального закладу у даному напрямку та професійне становлення майбутніх педагогів. До уваги пропонується фрагмент програми спецкурсу «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку в системі освітньо-виховної роботи дошкільного навчального закладу».

Мета. Озброїти студентів знаннями, необхідними для здійснення духовно-морального виховання дітей дошкільного віку як пріоритетного у формуванні особистості. Сприяти усвідомленню необхідності виховання високоморальної та ви-

сокодуховної людини, здатної жити за законами Добра, у гармонії з собою і навколишнім світом.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати**: ключові поняття курсу; теоретичні основи духовно-морального виховання підростаючого покоління; специфіку духовно-морального виховання дітей дошкільного віку в системі освітньо-виховної роботи сучасного дошкільного навчального закладу; вимоги до особистості педагога, який працює у даному напрямку; особливості педагогічної діяльності духовно-морального змісту.

В процесі опанування курсу студент повинен **вміти**: застосовувати теоретичні знання в умовах навчально-виховної роботи з дітьми; вміло використовувати різноманітні форми, методи й педагогічні засоби організації заходів духовно-морального змісту з дітьми та батьками; аналізувати науково-методичну літературу, писати конспекти, анотації, рецензії, реферати тощо, виконувати індивідуальні науково-дослідні завдання; обґрунтовано доводити власні судження в діалозі, полілозі; займатись професійним самовдосконаленням, здійснювати самоконтроль досягнень з вивчення даного курсу.

Програма навчальної дисципліни

Модуль I. Теоретичні аспекти виховання духовно-морального потенціалу особистості.

Тема 1. Поняття про духовність. Духовна взаємодія людини з навколишнім світом. Духовність як феномен людства. Структура духовного потенціалу та компоненти духовної культури особистості. Сутність та специфіка духовної взаємодії особистості у системі «Людина – оточуючий світ».

Тема 2. Погляди класиків педагогічної думки та сучасних вчених на духовно-моральне виховання підростаючого покоління. Зарубіжні педагоги про важливість духовно-морального виховання дітей дошкільного віку. Вітчизняні класики педагогіки про духовно-моральне виховання дошкільників. Сучасні дослідження проблеми духовно-морального виховання підростаючого покоління.

Модуль II. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку в системі роботи сучасного дошкільного навчального закладу.

Тема 1. Система роботи з духовно-морального виховання в освітньо-виховному процесі ДНЗ. Гуманно-особистісний підхід до виховання дошкільників. Християнські цінності в духовно-моральному вихованні дітей дошкільного віку. Засоби, форми та методи духовно-морального виховання дітей дошкільного віку в освітньо-виховному процесі ДНЗ. Інтеграція роботи ДНЗ з родиною в духовно-моральному вихованні дітей.

Список літератури:

1. Амонашвили Ш.А. Истина школы / Ш.А. Амонашвили. – К.: СПД А.М. Богданова, 2005. – 72 с.
2. Богуш А.М. Уроки духовности детям / А.М. Богуш, В.С. Сучок. – Одеса: Друк, 2007. – 108 с.
3. Сухомлинська О. Формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей / О. Сухомлинська // Директор школи. – 2003. – № 1(24). – С. 4-6.
4. Сухомлинский В.А. Избр. произв-я: В 5 т. / В.А. Сухомлинский. – Т. 4. – К.: Рад. школа, 1980. – 680 с.
5. Тюріна Т. Духовна педагогіка: витоки, сутність і перспективи розвитку: Монографія / Т. Тюріна. – Львів: СПОЛОМ, 2005. – 276 с.
6. Ушинский К.Д. Собр. соч.: В 6 т. / К.Д. Ушинский. – Т. 1. – М.: Изд-во АПН РСФСР. – 597 с.

Модуль III. Підготовка вихователів до духовно-морального виховання дітей дошкільного віку.

Тема 1. Професійна компетентність сучасного педагога ДНЗ, її духовна складова. Сутність професійної компетентності педагога, її критерії та структурні компоненти. Духовна складова професійної компетентності сучасного педагога.

Тема 2. Особливості професійного становлення майбутнього вихователя в процесі підготовки до духовно-морального виховання дітей. Формування у майбутніх вихователів загальнопедагогічних та професійних цінностей, вміння педагогічно впливати на поведінку дітей і батьків, навичок самопізнання та самовдосконалення.

Слід зазначити, що велика увага у програмі спецкурсу приділена підготовці майбутніх педагогів до духовно-морального виховання дітей дошкільного віку. Оскільки цей період є сенситивним у процесі становлення духовного потенціалу особистості, то вирішальна роль належить вихователю, який має бути взірцем для своїх підопічних. Отож пріоритетними у навчанні є внутрішня робота над собою, постійне самовдосконалення – це один з основних шляхів професійного становлення педагога.

Підготовка студентів магістратури до майбутньої професійної діяльності не може обмежуватися лише читанням спецкурсу. Специфіка роботи у даному напрямку полягає у поєднанні теоретичних здобутків з практичною реалізацією їх у різних формах: проведення диспутів, семінарів, семінарів-практикумів, тренінгів, зустрічей з цікавими людьми, благодійних акцій, екскурсій до духовних святинь українського народу тощо. Така робота надихає на роздуми, самостійний пошук відповідей на безліч нових запитань, спонукає до самовдосконалення, здобуття внутрішньої гармонії.

Висновки і перспективи. Отже, формування духовно-морального потенціалу особистості – справа досить складна. Адже це внутрішня невидима робота, яка не дає миттєвого результату. Саме професійний педагог має керувати нею. Успішність цієї роботи залежить від розвиненого внутрішнього світу самого педагога. Тому такою важливою є підготовка майбутніх вихователів до духовно-морального виховання своїх підопічних, де в комплексному поєднанні здійснюється накопичення теоретичного багажу знань і різних форм практичної діяльності. Однак пріоритетним є шлях самовдосконалення. Це сприятиме розбудові внутрішньої Людини, професійному становленню та якісній реалізації власного духовного потенціалу.

Розкрити механізми професійного самовдосконалення педагога є перспективою майбутніх публікацій.

7. Філософські основи духовно-морального виховання / Р.О. Сабадишин, Л.Р. Коробко, П.М. Максюк // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». – Острого: Вид-во Національного ун-ту «Острозька академія», 2012. – Вип. 21. – С. 149-150.

Химич Н.Е.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди

ПОДГОТОВКА СТУДЕНТОВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОШКОЛЬНЕ ОБРАЗОВАНИЕ» К ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННОМУ ВОСПИТАНИЮ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Анотація

В статті розглядається сутність процесу духовно-нравственного виховання особистості, обґрунтовується необхідність підготовки майбутніх педагогів к його здійсненню. Представлено фрагмент програми спеціального курсу по підготовці магістрів к духовно-нравственному вихованню дітей дошкільного віку. Визначено шляхи реалізації роботи со студентами в даному напрямку.

Ключевые слова: духовність, моральність, духовно-нравственное виховання дошкільників, духовно-нравственный потенціал, професійне становлення, християнська мораль, внутрішній Чоловік.

Himich N.E.

Perejaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University

PREPARATION OF STUDENTS OF SPECIALTY «PRESCHOOL EDUCATION» TO THE SPIRITUAL-MORAL HEALTH OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE

Summary

In the article the essence of the process of spiritual and moral education of the individual, justified by the need to prepare future teachers to implement it. Posted fragment program with a special course for masters to the spiritual and moral education of preschool children. The ways of realization of the students in this field.

Keywords: spiritual, moral, spiritual and moral education of preschool children, spiritual and moral potential, professional development, Christian morality, the inner man.